

Asia: VN/27997/2023

Lausuntopyyntö Kansallisesta ruokastrategiasta 2040

Luku 3.1: Reiluus ja kannattavuus

Yleisiä huomioita ja havaintoja strategialuonnoksen lukuun 3.1: Kannattavuus ja reiluus

Vuonna 2040 Suomen ruokajärjestelmä on kannattava ja oikeudenmukainen, tuottaen arvoa kaikille osapuolille ruokaketjussa. Kuluttajien näkökulmaa olisi tärkeää vahvistaa, sillä kestävä kehityksen edistäminen edellyttää ekologisten ja taloudellisten tekijöiden lisäksi myös sosiaalisen kestävyuden huomioimista.

Strateginen tavoite 1: Arvonlisä jakautuu aiempaa tasaisemmin ruokaketjussa

Huomioita ja havaintoja

Tavoitteessa tulisi suoremmin haastaa kahden kotimaisen kauppaketjun hallitseman markkinan aiheuttama valtaepätasapaino, joka on mainittu Suomen ruokajärjestelmän haasteena myös pohjoismaisessa työryhmässä (<https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/38716354/>). Tavoitteena tulee olla tasapainoisempi ja läpinäkyvämpi ruokaketju, jossa tuottajat saavat kohtuullisen korvauksen, kilpailu toimii ja kuluttajalla on riittävä tieto valintatilanteissa. Hinnoittelun tulee olla kuluttajille läpinäkyvää. Se edistää kuluttajien tietoisuutta ruokavalinnoistaan ja eettistä ostamista. Paikalliset ruokaverkostot ja lyhyet toimitusketjut parantavat tarjontaa, satokausien täysipainoisempaa hyödyntämistä ja tuotteiden laatua.

Strateginen tavoite 2: Ruokavienni ja kansainvälinen kilpailukyky kasvaa

Huomioita ja havaintoja

Viennin arvon kasvu perustuu laadukkaisiin raaka-aineisiin, jalostusasteen nostamiseen, ravitsemusosaamiseen ja kestävään tuotantotapaan. Ruokaviennin ja kansainvälisen kilpailukyvyn kasvun tukena voivat toimia tuotteet, jotka edistävät terveyttä ja hyvinvointia. Suomella on mahdollisuus vahvistaa asemaansa kansainvälisesti tunnettuina ruokamaana, jossa yhdistyvät puhtaat raaka-aineet, vastuullinen tuotanto ja terveellinen ruokakulttuuri. Ruokaviennin osalta Suomessa on edelläkävijyyttä niin alkutuotannossa kuin elintarviketeollisuudessa tuottaa ravitsemussisällöltään terveellisempiä elintarvikkeita. Tämän soisi näkyvän myös tässä strategisessa tavoitteessa esim. täydentämällä seuraavaa lausetta näin:

Viennin arvon kasvu perustuu laadukkaisiin raaka-aineisiin, jalostusasteen nostamiseen, ravitsemusosaamiseen ja kestävään tuotantotapaan.

Suomi on aina osin riippuvainen myös tuonnista monipuolisen ruokavalion turvaamisessa, mikä osaltaan alleviivaa globaalin elintarvikejärjestelmän keskinäisriippuvuutta. Viennillä tavoiteltu taloudellinen hyöty ei saa toteutua ympäristöarvojen tai sosiaalisen oikeudenmukaisuuden kustannuksella. Ruokaa tulisi ensisijaisesti tuottaa alueilla, joilla ympäristövaikutukset ovat pienimmät.

Strateginen tavoite 3: Ruoka-ala on houkutteleva ja reilu

Huomioita ja havaintoja

Tavoitteessa on hyvä mainita tieteidenvälisyys ja kansainvälinen yhteistyö ja liikkuvuus tutkimus- ja kehittämistoiminnassa. Ne mahdollistavat innovatiiviset ratkaisut sekä kansainvälisen tiedonvaihdon.

Strateginen tavoite 4: Tuotantoeläinten hyvinvointi lisääntyy ja lisää väliotsikko

Huomioita ja havaintoja

-

Strateginen tavoite 5: Reilu datatalous luo arvoa ruokajärjestelmään

Huomioita ja havaintoja

Hienoa, että datan hyödyntäminen kuluttajien hyväksi on mainittu. Ruokaketjussa syntyvää dataa tulee nykyistä laajemmin hyödyntää myös tutkimustarkoituksiin, mm. väestön ruokaostojen/ruoankäytön ravitsemuslaadun seurannassa ja väestöryhmittäisten erojen havainnoinnissa (terveyden tasa-arvo).

Tutkittuun tietoon pohjaavat pakkausmerkinnät tuotteiden ympäristövaikutuksista ja ravintosisällöstä voivat edistää kuluttajien tietoisia valintoja. Lisäksi kuluttajille tarjottava selkeä ja luotettava tieto esimerkiksi tuotteen alkuperästä, ympäristövaikutuksista ja terveysvaikutuksista tukee hyvinvointia edistäviä valintoja ja lisää heidän vaikutusmahdollisuuksiaan osana ruokajärjestelmää. Kuluttajan tulee saada tieto tuotteen ravitsemuslaadusta helposti.

Luku 3.2: Huoltovarmuus

Yleisiä huomioita ja havaintoja strategialuonnoksen lukuun 3.2: Huoltovarmuus

Kansalaisten valmiuksia voidaan vahvistaa tarjoamalla käytännön ohjeita terveelliseen ruokavarautumiseen. Tieto ja osaaminen ravitsemuksellisesti tasapainoisesta varautumisesta tukevat toimintakykyä erilaisissa häiriötilanteissa.

Strateginen tavoite 1: Riskienhallinta vahvistuu ruokajärjestelmässä

Huomioita ja havaintoja

-

Strateginen tavoite 2: Ruuantuotannon jatkuvuus turvataan

Huomioita ja havaintoja

-

Strateginen tavoite 3: Tuotantopanosten omavaraisuusaste nousee

Huomioita ja havaintoja

Ruokastrategiassa kerrotaan palkokasvien viljelystä ja ruuantuotannosta hyvin vähän. Sitran ”Kasviproteiini kasvun tiellä: Tiekartta ruoan korkeampaan kasviproteiiniomavaraisuuteen” raportissa todetaan mm., että vuonna 2040 Suomessa olisi mahdollista saada pelloilta väestön koko proteiinintarvetta vastaava määrä kasviproteiinia. Lisäksi VRN:n ja THL:n suosituksessa ”Kestävää terveyttä ruoasta – kansalliset ravitsemussuositukset 2024” suositellaan päivittäin käytettäväksi palkokasveja ja korvaamaan näillä osittain lihaa ruokavaliossa. Palkokasvien (etenkin herne ja härkäpapu) tuotantoa tulee lisätä ensisijaisesti ihmisravinnoksi ja vasta toissijaisesti tuontirehun korvaamiseksi. Omavaraisuuden lisääminen palkokasvien osalta vaatii eri toimijoilta muutosvalmiutta sekä riittäviä maataloustukia ja investointeja. Ehdotamme työryhmää tutustumaan Strategisen tutkimuksen neuvoston (STN) rahoittamiin Food-ohjelman (2019-2025) Leg4Life ja Just Food -hankkeiden tuloksiin ja tuotettuihin policy briefeihin.

www.Leg4Life.fi ; <https://www.syke.fi/fi/projektit/just-food> ; <https://www.aka.fi/strateginen-tutkimus/strateginen-tutkimus/strateginen-tutkimus-pahkinankuudessa/ohjelmat-ja-hankkeet/paattyneet-ohjelmat/food/>

Leg4Life projekti on julkaissut seuraavat kolme Policy Briefiä:

1. Kotimaiset palkokasvit edistävät kestävästä ruokajärjestelmästä
2. Palkokasvien viljely ruoaksi ja rehuksi vahvistaa ruokaturvaa ja huoltovarmuutta
3. Palkokasvien syöminen edistää terveyttä ja kestävyyttä

Leg4Life ja Just food -hankkeiden yhteinen politiikkasuositus: Ruokavaliot ovat osa terveys- ja ympäristöhaasteiden ratkaisua – uudistuvat ravitsemussuositukset kaikkien käyttöön. Ratkaisuja Suomen ruokastrategiaan. FOOD-ohjelman tietopaketti päättäjille.

Kaikki edellä mainitut löytyvät: <https://www.leg4life.fi/julkaisutyyppi/policy-briefit-ja-lausunnot/#tax>

Luku 3.3: Luonnon kantokyky

Yleisiä huomioita ja havaintoja strategialuonnoksen lukuun 3.3. luonnon kantokyky

Ekologisesti kestävä ruokajärjestelmä on olennainen osa luonnon kantokyvyn vahvistamista ja väestön hyvinvoinnin tukemista. Strategiassa olisi tärkeää tuoda selkeämmin esiin, että ympäristön hyvinvointi ja ihmisten terveys kulkevat käsi kädessä.

Strateginen tavoite 1: Ruokaketjun ilmastovaikutukset vähentyvät

Huomioita ja havaintoja

Kestävien elintarvikevalintojen mahdollistaminen edellyttää, että kuluttajilla on riittävästi tietoa, taitoa ja motivaatiota tehdä terveyttä ja ympäristöä tukevia päätöksiä. Tämä vaatii ravitsemuksellisesti laadukkaiden ja ympäristön kannalta kestävien vaihtoehtojen helppoa saatavuutta sekä panostusta kuluttajaviestintään ja ruokakasvatukseen

Strategiaan tulee lisätä, että julkisille ruokahankinnoille laaditaan tarkemmat ja ravitsemussuosituksen linjauksia noudattavat kestävyyskriteerit, joiden toteutumista myös seurataan.

Strateginen tavoite 2: Luonnon monimuotoisuus lisääntyy ja luonnontila paranee

Huomioita ja havaintoja

Julkisten hankintojen kestävyyskriteerien tulee edellyttää lajikemonipuolisuutta, mikä osaltaan vähentää/ehkäisee monokulttuureja.

Strateginen tavoite 3: Ravinnepäästöt vähentyvät ja peltojen vesitalous paranee

Huomioita ja havaintoja

-

Luku 3.4: Ruokakulttuuri ja hyvinvointi

Yleisiä huomioita ja havaintoja strategialuonnoksen lukuun 3.4. Ruokakulttuuri ja hyvinvointi

Nykytilakuvaus: Liiallinen suolan ja tyydyttyneen rasvan ja liian vähäinen kuidun saanti on mainittu suomalaisten ravitsemusongelmina. Myös punaista lihaa ja prosessoituja lihavalmisteita käytetään liikaa, ja täysjyväviljavalmisteiden sekä kasvien, marjojen ja hedelmien käyttö jää usein liian pieneksi.

Epäedulliset ruokailutottumukset ovat yhteydessä merkittäviin terveyshaasteisiimme, kuten sydän- ja verisuonisairauksien ja tyyppin 2 diabeteksen esiintyvyyteen sekä lihavuuteen (ei ”liikalihavuuteen”!). Liikalihavuus ei ole asiantuntijoiden käyttämä termi.

Lause ”Kodeissa syödään paljon puolivalmisteita ja kotona valmistetussa ruuassa tärkeintä ovat nopeus ja helppous.” Perustuuko väite tutkittuun tietoon? Ruoanvalintamotiivien kärjessä suomalaisilla ovat hinta, maku ja tuttuus (<https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/34078396/>). Motiivit myös vaihtelevat eri väestöryhmien kesken, joten ei voida yleistää nopeuden ja valmiuden olevan kaikille tärkeintä.

Suositus tekstiin: Suomessa terveyden epätasa-arvo on todellinen haaste; ruoankäytössä, ruokavalintojen kestävyudessa (ympäristövaikutukset) ja ruokaturvassa ilmenee huomattavia eroja sosiodemografisten tekijöiden, kuten tulojen, koulutuksen, sukupuolen, perhekoon ja asuinpaikan mukaan. Tavoitteena tulee olla näiden erojen kaventaminen.

Kotimaisten kasviproteiinin lähteiden tuotantoa on lisättävä ensisijaisesti ihmisravinnoksi ja vasta toissijaisesti tuontirehujen korvaamiseksi. Suomalaiset saavat nykyisin keskimäärin 70 % proteiinista eläinperäisistä ja 30 % kasvikunnan lähteistä. Siirtymä kohti tasaisempaa 50/50-jakaumaa toisi merkittäviä terveys- ja ympäristöhyötyjä.

Strateginen tavoite 1: Kotimaisten elintarvikkeiden käyttö lisääntyy ja ymmärrys ruokajärjestelmästä vahvistuu

Huomioita ja havainnot

Tärkeänä osana ruokastrategiaa tulee kotimaisuuden ohella olla ruoan terveellisyys. Kansalliset ravitsemussuositukset korostavat terveyttä edistävää, kasvipainotteista ruokavaliota. Suositeltavaan ruokavalioon sopivien kotimaisten tuotteiden saatavuuden lisääminen on tärkeää.

Strateginen tavoite 2: Mahdollisuus terveelliseen ruokaan lisääntyy

Huomioita ja havainnot

Ruokastrategian toimeenpanossa terveellisen ruoan tulee tukea kansallisten ravitsemussuositusten jalkauttamista (VRN & THL: Kestävää terveyttä ruoasta -kansalliset ravitsemussuositukset 2024), kouluruokailussa tarjottavan ruoan hyväksyttävyyden ja laadun varmistamista, ruokakasvatuksen vahvistamista varhaiskasvatuksessa ja kouluissa sekä mahdollistaa terveyttä edistäviä ruokavalintoja. Varhaiskasvatuksessa ja kouluruokailussa tarjottavan ruoan laadun, suositusten mukaisen ravintosisällön ja ruokailukokemuksen varmistamista, ruokakasvatuksen vahvistamista varhaiskasvatuksessa ja kouluissa sekä mahdollisuutta terveyttä edistäviin ruokavalintoihin. Tässä on roolia laajasti eri toimijoilla. Elintarvikeyritykset voivat parantaa myytävien tuotteidensa ravitsemuksellista laatua reformulaatiolla (esim. vähentämällä suolan, sokerin ja tyydyttyneen rasvan määrää). Lisäksi ne voivat kehittää uusia kasviproteiinipohjaisia tuotteita, jotka täyttävät

ravitsemuskriteerit. Tämä voi myös synnyttää uusia tuoteinnovaatiota ja edesauttaa yritysten kilpailukykyä.

Hyvien valintojen tekeminen arjessa tulee olla helppoa kansalaisille. Suomessa joukkoruokailuun osallistuu noin miljoona suomalaista päivässä pikkulapsista vanhuksiin ja joukkoruokailulla on erityisen tärkeä rooli suositusten toimeenpanossa.

Työaikaisen ruokailun mahdollisuus tulee turvata myös pienituloisilla aloilla ja epätyypillisissä työsuhteissa (esim. ammattikuljettajat, palvelualojen ammatit).

Kansallisessa ruokastrategiassa voitaisiin ottaa enemmän huomioon myös ruokaympäristöön liittyvät haasteet ja vaikuttaa niihin esim. verotuksen keinoin kohdistamalla epäterveellisille elintarvikkeille korkeampaa verotusta ja vähentämällä terveyttä edistävien elintarvikkeiden, esim. kasvikset, marjat ja hedelmät, verotusta. Lisäksi epäterveellisten elintarvikkeiden markkinointisäännösten avulla voidaan pyrkiä vähentämään lasten ja nuorten altistumista epäterveellisten tuotteiden markkinoinnille (Fogelholm ym. Epäterveellisten elintarvikkeiden markkinointi lapsille ja nuorille : Tilanne Suomessa ja pelisääntöjä markkinoinnin säätelyyn sekä STM: Elintarvikkeiden markkinointi lapsille -

Ohjeistus lasten suojelemiseksi markkinoinnin haitallisilta vaikutuksilta). Ennaltaehkäiseviin toimiin tulee panostaa ja niihin tulee kohdistaa riittävästi resursseja.

Rivillä 3 pitäisi korjata lause ” Kasvien ja vihannesten käyttö lisääntyy” muotoon ”Kasvien, marjojen ja hedelmien käyttö lisääntyy”. Vaihtoehtoisesti ”Vihannesten, juuresten, marjojen ja hedelmien käyttö lisääntyy”.

Strateginen tavoite 3: Ruoka on osa rikasta ja elävää ruokakulttuuria

Huomioita ja havaintoja

Joukkoruokailu on keskeinen osa suomalaista ruokakulttuuria ja arjen hyvinvointia. Kouluruokailuun tulisi panostaa nykyistä enemmän, ja lasten ja nuorten osallisuutta tulisi vahvistaa tukemalla heidän aktiivista toimijuuttaan ruokailun suunnittelussa, toteutuksessa ja kehittämisessä.

Ruokakasvatus varhaiskasvatuksessa ja kouluissa tarjoaa mahdollisuuden rakentaa myönteistä ja tietoista ruokasuhdetta, tutustuttaa lapsia ja nuoria tarkoituksenmukaiseen ateriarvotmiin, monipuolisiin ruokiin ja ruokakulttuureihin sekä edistää kestävästä kehitystä (tai kestävästä elämäntapaa) ja terveyttä tukevia ruokavalintoja.

Strateginen tavoite 4: Yhteisöllisyys ruuan ympärillä kasvaa ja vahvistaa hyvinvointia

Huomioita ja havaintoja

Yhteisöllisyyttä ruoan ympärillä tulisi vahvistaa monella tasolla kotona, päiväkodeissa, kouluissa, oppilaitoksissa sekä esimerkiksi palvelutaloissa ja vanhusten kotihoidossa.

Varhaiskasvatuksessa ja kouluruokailussa ruokailu on osa kasvatustyötä, jossa aikuiset toimivat ruokakasvattajina. Ruokailutilanteessa paitsi syödään yhdessä, myös ohjataan lapsia ja nuoria ruokakulttuuriin, vuorovaikutukseen ja terveellisiin valintoihin.

Tähän tarvitaan riittävästi aikaa, rauhallinen, kiireetön ilmapiiri ja pedagogisesti läsnä olevia aikuisia. Palvelutaloissa ruokailu voi olla päivän kohokohta, ja sille tulee antaa sen ansaitsema arvo ja tuki.

Luku 4: Kehitettävät valmiudet

Huomioita ja havaintoja lukuun 4 Kehitettävät valmiudet

Innovaatioiden ja teknologioiden kehityksessä on tärkeää varmistaa, että uudet ratkaisut tukevat terveellistä ja kestävää ruokavaliota. Osaamisen ja muutosvalmiuden vahvistaminen edellyttää laaja-alaista yhteistyötä, jossa myös terveyden näkökulmat ovat mukana.

Investoinnit ruokajärjestelmään ovat samalla investointeja kansanterveyteen. Kestävä ruokajärjestelmä voi parantaa työ- ja toimintakykyä sekä vähentää pitkän aikavälin sosiaali- ja terveydenhuollon kustannuksia.

Yhteistyön ja ekosysteemien kehittämisessä on tärkeää osallistaa eri alojen toimijoita, jotta ruokajärjestelmä palvelee laajasti yhteiskunnan tarpeita.

Terveyttä edistävän ravitsemuksen huomioiminen voi osaltaan tukea tavoitetta profiloitua kestävä ruuantuotannon kilpailukykyisenä maana. Samalla ruokajärjestelmän kehittäminen tukee myös väestön hyvinvointia ja yhteiskunnan toimintakykyä.

Luvussa tulee tuoda esille, että valtiovalta ja muut ruokajärjestelmän toimijat voivat erilaisin ohjaukskeinoin edistää kansalaisten hyvän ravitsemuksen toteutumista sekä väestön terveyttä ja toimintakykyä edistävän ruokaympäristön toteutumista. Esimerkiksi kohdistamalla epäterveellisille elintarvikkeille korkeampaa verotusta ja vähentämällä terveyttä edistävien elintarvikkeiden, esim. kasvikset, marjat ja hedelmät, verotusta. Lisäksi epäterveellisten elintarvikkeiden markkinointisääntösten avulla voidaan vähentää lasten ja nuorten altistumista epäterveellisten tuotteiden markkinoinnille. Esimerkiksi Norjassa energijuomia on kielletty myymästä alle 16-vuotiaille. Portugalissa on rajoituksia epäterveellisten elintarvikkeiden markkinoinnissa. Ennaltaehkäiseviin toimiin tarvitaan resursseja, jotka voivat pitkällä aikavälillä säästää huomattavasti terveydenhuoltokustannuksia sekä ylläpitää väestön hyvää terveyttä ja toimintakykyisiä vuosia.

Muuta kommentoitavaa

Muita huomioita strategiasta.

Kansallisessa ruokastrategiassa ravitsemusterveys saa tällä hetkellä vain hyvin vähän huomiota, vaikka sen pitäisi olla olennainen osa strategiaa. Strategiassa tulee huomioida nykyistä paremmin ruokaympäristöön liittyvät haasteet. Ennaltaehkäiseviin toimiin tulee panostaa käytännössä, ja niihin on varattava riittävät resurssit. Valtiovallan päätöksillä, investoinneilla, verotuksella ja markkinointisääntelyllä voidaan merkittävästi vaikuttaa ruoantuotantoon, väestön terveyteen ja

ruoantuotannon kestävyteen. Ympäristöön vaikuttamalla on mahdollista luoda parempia edellytyksiä tehdä terveyden kannalta edullisempiä valintoja.

Jyväkorpi Satu
Valtion ravitsemusneuvottelukunta